

УДК 811.161.2'373.611'366

О. П. Кушлик,

кандидат філологічних наук, доцент

(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка)

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІДСУБСТАНТИВНИХ ДІЄСЛІВ ІЗ СЕМАНТИКОЮ "ОБРОБЛЯТИ ОБ'ЄКТ НАЗВАНОЮ ТВІРНИМ ІМЕННИКОМ РЕЧОВИНОЮ"

У статті досліджено дериваційний потенціал відсубстантивних дієслів із семантикою "обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною", утворених за допомогою суфікса -и/-ї-. З'ясовано, що типову словотвірну парадигму формують три словотвірні зони – субстантивна, вербальна й ад'єктивна. У межах кожної зони встановлено континуум словотвірних значень дериватів, визначено набір словотворчих засобів для їхньої реалізації, окреслено глибину семантичних позицій, простежено здатність деяких дериватів виражати додаткові семантичні відтінки.

Ключові слова: словотвірна парадигма, словотвірна зона, словотвірне значення, словотворчий формант, твірна основа, семантична позиція, відсубстантивне дієслово, дериват, вербатив, девербатив, перфектив.

Постановка проблеми. Дослідження дериваційного потенціалу дієслів як одного з найскладніших морфологічних класів слів із метою простежити взаємозв'язок між смисловими структурами твірної і похідної одиниць, передбачити утворення дериватів із певним словотвірним значенням, установити інвентар словотворчих засобів для його експлікації, виявити здатність деяких похідних одиниць виражати додаткові семантичні відтінки, з'ясувати причини нереалізації дериваційної спроможності твірних у деяких семантичних позиціях є складовою частиною системного вивчення слів того чи того лексико-граматичного класу або лексико-семантичної групи на предмет ролі твірної основи як типологізувального чинника у словотвірних процесах. Розв'язання цього завдання стало можливим у рамках порівняно нещодавно сформованого основоцентричного аспекту дослідження дериватології, який, доповнюючи формантоцентричний, "забезпечує комплексну всебічну характеристику системи словотвору в усій її складності" [1: 26].

У новітніх наукових розвідках уже розпочато обстеження дериваційної спроможності похідних дієслів сучасної української мови. Зокрема, виконано студії на матеріалі різних структурно-семантичних типів відприкметникових (інхотативних, есивних та каузативних) [2-5] та відзвуконаслідувальних (бестгальних, гомональних та предметних) дієслів [6]. Проте цей цикл студій був би неповним без дослідження дериваційного потенціалу відіменникових (відсубстантивних) дієслівних основ. З огляду на, по-перше, центральність дієслівного та іменникового класів слів, а по-друге, їхню полярність і водночас функціональну єдність [7: 136], аналіз цього матеріалу є актуальним, насамперед, для віддієслівного словотвору та важливим для розуміння й передбачуваності словотвірної поведінки всіх "учасників" дериваційного процесу.

Тривалий час увагу дослідників було зосереджено на з'ясуванні способів та засобів творення відіменникових дієслів [8-10], критеріїв установлення іменного походження дієслівних основ [11], історії становлення словотворчих засобів від староукраїнської мови XIV – XVIII ст. до сучасної української літературної мови та семантичних і формальних особливостей поєднання їх з іменними, у т. ч. й іменниковими, основами [12], проблем множинності словотвірної похідності відіменникових дієслів [13: 306-313; 14], морфологічних особливостей у системі відіменникового словотвору [15] та в системі відсубстантивних дієслів іншомовного походження [16], когнітивно-ономасіологічного підґрунтя українських відіменникових дієслів [17; 18].

Важливу роль відведено також з'ясуванню їхньої словотвірної семантики, виявленню різних семантичних зрушень під час взаємодії твірного та похідного слова, установленню типології дериваційних значень [19]. Дослідниця словотвірної семантики відсубстантивних дієслів сучасної української мови Т. Лагута з огляду на здатність аналізованих вербативів виражати те чи те загальне словотвірне значення виокремлює дев'ять словотвірних розрядів. Один із них становлять дієслова із семантикою "наділяти тим / набувати того, що назване твірним іменником". У межах цього розряду виділено словотвірні підтипи з частковими словотвірними значеннями: 1) "обробляти (покриваючи, насичуючи, посипаючи тощо) об'єкт тим, що назване твірним іменником", пор.: *дріжджувати, одеколонити*; 2) "обладнувати об'єкт тим, що назване твірним іменником", пор.: *шинувати, затинити*; 3) "уподібнювати(ся) (через надання / набуття ознак, властивостей) до того, хто (що) названий(е) твірним іменником", пор.: *мармурувати, перлитися* [19: 13].

Об'єктом пропонованого дослідження є дієслова першого словотвірного підтипу. Вони постають унаслідок суфіксації. До найбільш продуктивних словотворчих засобів належать: 1) **-ува-/-юва-**, пор.: *сіркувати, свинцювати, асфальтувати* та ін.; 2) **-и-/-ї-**, пор.: *вохрити, порошити, солити* та ін.; 3) **-ізува-/-изува-**, пор.: *вітамінізувати, ароматизувати, іонізувати* та ін. За мету ставимо собі установити

словотвірний потенціал відсубстантивних дієслів зі словотвірним значенням "обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною", утворених за допомогою суфікса **-н-/-ї-**.

Виклад основного матеріалу. Словотвірне значення "обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною" передбачає різні способи дії на об'єкт названої мотивувальним іменником речовини, зокрема: 1) покривати нею поверхню, пор.: *вохрити, воцити, золотити, каніфолити, маслити, мастичити, помадити, пудрити, милити, оліфити, парафінити, скипидарити, смолити, сріблити, сурмити* та ін.; 2) наносячи на певні ділянки, з'єднувати частини чогось, пор.: *клеїти*; 3) занурюючи, просочувати об'єкт, пор.: *галунити, золити, крохмалити* та ін.; 4) занурюючи, вимочувати, пор.: *дубити*; 5) посипаючи, змінювати смакові характеристики, пор.: *перчити, солити*; 6) обприскуючи, напахувати, пор.: *одеколонити, парфумити* та ін. Проте така диференціація способів оброблення об'єкта не впливає на дериваційну спроможність дієслів, які виражають ту чи ту дію, тому їхні словотвірні парадигми аналізуємо разом.

Показником словотвірної спроможності аналізованого (вершинного) слова є його словотвірна парадигма – комплексна системоутворювальна одиниця, що становить сукупність дериватів одного ступеня творення, об'єднаних тотожністю твірної основи [20: 71; 1: 10] і протиставлених словотворчими формантами [7: 29].

Типову словотвірну парадигму відсубстантивних дієслів зі словотвірним значенням "обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною", утворених за допомогою суфікса **-н-/-ї-**, формують три словотвірні зони – субстантивна, вербальна та ад'єктивна. Субстантивну зону репрезентують семантичні позиції "опредметнена дія" та "суб'єкт дії". Виразником словотвірного значення "опредметнена дія" є суфікс **-нн-/-енн-/-їнн-**, основне призначення якого – виконувати транспозиційну функцію, пор.: *воцнення / воціння, галунення, дублення, зоління, золочення, клеєння, крохмалення, луження, мастичення, олієння, порошіння, пудрення, смолення / смоління, соління, сріблення, сурмлення* та ін., напр.: *У м. Валки, що на Харківщині, зафіксовано такі назви горщиків як "горця" – півлітровий..., а найбільший – "золільник" – горщик на 3 – 4 відра, який використовувався для зоління білизни* (Л. Метка); *Тільки не треба ... собі зав'язувати світ одним чоловіком, бо тоді можна швидко звихнутися й потрапити ось у цю лікарню, де єдина радість – це клеїти конверти, їх тут лікують клеєнням великих рудих конвертів...* (В. Шкляр). Більшість дериватів на позначення предметної дії є стилістично маркованими – вони використовуються у тих чи тих сферах виробництва на позначення різних технологічних процесів, напр.: *Процес воціння й мастичення полягає в інтенсивній натиранні дерева чистим воском або мастиками (пастами), що містять, крім воску, оліфу, скипидар, бензин, парафін, каніфоль, масляний лак і інші матеріали* (Інтернет-ресурс); *Після цього починалося вохріння трьома плав'ями, тобто розведеною до прозорості краскою тричі підряд наводили малюнок, досягаючи дивної ніжності...* (П. Загребельний). Деякі з похідних слів не значаться в лексикографічних джерелах, проте потреба у номінуванні тих чи тих процесів зумовлює необхідність їхнього існування, пор.: *оліфлення, парафінення, парфумлення*, напр.: *До прозорого покриття, застосовуваного в столійній обробці виробів, належить також оліфлення, або лесування – фарбування поверхні підігрітою оліфою* (СУМ : IV : 479). Трапляється, що деривати на **-нн-/-енн-/-їнн-** можуть розвивати вторинні предметні значення. Наприклад, крім основного словотвірного значення "опредметнена дія", девербатив *соління* експлікує збірне поняття "продукт, одержаний унаслідок виконуваної дії", напр.: *Лежать біля діжок із соліннями тверді та дзвінкі головки капусти* (Є. Гуцало). У таких випадках є всі підстави вважати, що словотворчий засіб виконує транспозиційно-мутаційну функцію.

Словотвірне значення "суб'єкт дії" репрезентовано у словотвірних парадигмах небагатьох дієслів. Виразником його постає суфікс **-ник/-льник**, пор.: *дубильник, скипидарник, крохмальник, олійник, золотильник, клеїльник, смолильник, солильник, срібильник, золільник*, напр.: *Рибальські ватаги склалися з отамана та його помічника – карлаша, а також основної маси рибалок і робітників, потрібних на заводі: матульників, різальників, солильників, кухарів* (В. Маликов). Рідше цю ж семантику можуть експлікувати інші словотворчі засоби. До того ж в межах однієї парадигми такі утворені одиниці здебільшого формують дублетні форми. Значно рідше вони різняться відтінками значень. Наприклад, суфікси **-ій** та **-яр**, за допомогою яких від дієслова *смолити* постали деривати *смолій* та *смоляр*, виражають словотвірне значення "суб'єкт дії". Проте, експлікуючи його, ці форманти водночас виконують смислорозрізнавальну функцію. Девербатив *смолій*, утворений за допомогою суфікса **-ій**, передає два семантичні варіанти: 1) той, хто займається смолокурінням (добуванням смоли, скипидару і вугілля з деревини хвойних дерев способом нагрівання без доступу повітря); 2) той, хто просмолює човни та корабельні снасті (ВТС: 1350). Друге з наведених значень є синонімім до того, яке виражає девербатив *смолильник*, утворений за допомогою суфікса **-льник**, напр.: *Поки що не приміркував [Сироватка] одного: як бути з Денисом – підійти до нього, буцім хоче допомогти смолити човна... Але Денису може заклопотатися в голову підозра: ніколи **смолієм** не був* (Ю. Мушкетик). Натомість дериват *смоляр*, що постав за допомогою суфікса **-яр**, експлікує лише одне значення – "той, хто займається смолокурінням, тобто добуванням смоли", напр.: *В пришляховій корчмі познайомилася [Мелашка] з **смолярами**. Вони взяли її в ліс, і вона разом з ними валила берези, випалювала вугілля й варила дьоготь* (Б. Харчук).

Інші семантичні позиції, зокрема "предмет, у якому виконують названу вершинним дієсловом дію", пор.: *золійник, золільник* (напр.: *Кинув [Степан] поглядом на тапчан...Макітерки, глечики з молоком, горшки... От би в золільник вилити і в піч... Надумався... Піч жарко нагріта, як бомба, відривий золільник вибухне...* (Б. Тимошенко), і "приміщення для виконання названої вершинним дієсловом дії", пор.: *дубильня, солярня, солильня* (напр.: *В котильнях... готували красну рибу, в солярнях складали в новенькі діжечки й цебрики просолених лососів* (П. Загребельний) представлено у субстантивній зоні поодинокі і спорадично, що не дає підстав для висновку про системність їхнього вираження.

Вербальна зона об'єднує деривати темпоральних, квантитативних та результативних модифікацій. Темпоральність представлено дієсловами на позначення завершального етапу дії. Виразниками цієї семантики є префікси **в-/у-, до-, за-, з-/с-, на-, над-, об-/о-, під-, при-** пор.: *відзолити, дозолити, досмолити, заклеїти, засмолити, засолити, надклеїти, наклеїти, обклеїти, обсмолити, оклеїти, осмолити, підклеїти, приклеїти* та ін., напр.: *Я – бичок-третячок /, Смоляний в мене бочок /. Із соломи дід зробив /, Бік смолю засмолів* (Укр. нар. казка); *Я бенкетував – було з чим! Частину м'яса засолив, частину закоптив* (М. Дочинець). Така кількість словотворчих засобів для позначення завершального етапу дії засвідчує: по-перше, їхню строкатість; по-друге, відповідну глибину семантичних позицій у межах однієї конкретної словотвірної парадигми; по-третє, здатність експлікувати додаткові семантичні відтінки. Наприклад, від дієслова *клеїти* утворюються перфективи *вклеїти, доклеїти, заклеїти, наклеїти, надклеїти, обклеїти, оклеїти, підклеїти, приклеїти, склеїти, уклеїти*. Усі вони, виражаючи значення "завершити виконання дії", водночас передають додатковий семантичний відтінок – вказують на спосіб виконання дії, що залежить від мети, місця (площі) поширення її та об'єктів, які підпадають під вплив. Наприклад, девербативи *заклеїти, склеїти* експлікують спільне значення "намазуючи липкою речовиною, скріплювати що-небудь". Проте їхня здатність передавати додаткові семантичні відтінки є різною. Дериват *заклеїти* розвиває до п'яти лексико-семантичних варіантів, які різняться залежно від мети виконання дії, зокрема: 1) "полагодити розірване, зруйноване, проколоте", напр.: *Три дні я мила і прибирала в бібліотеці. Витерла з книжок пилюку, розклала їх тематично на полиці стелажів, деякі заклеяла...* (Т. Малярчук); 2) "зберегти неушкодженим що-небудь для подальших дій", напр.: *Степан заклеїв конверт, загасив каганець і вийшов з землянки* (М. Дашків); 3) "не допустити проникнення небажаних речей, які можуть спричинити негативні наслідки", напр.: *Закриття рани проводити при вологій шкірі, але у разі необхідності заклеїти рану хірургічною плівкою...* (З інструкції); 4) "прикрити вади, дефекти, небажане", напр.: *Залишковими шматочками шпалер заклеїли двері, сховавши під ними стару обшивку, тріщини, подряпини, дитячі каракулі* (Інтернет-ресурс); 5) "заповнити площу чогось через відсутність вільного місця", напр.: *...театральну афішу вже до половини заклеїли оголошеннями про курси англійської мови та вироблення еміграційних документів* (Н. Сняданко). Натомість семантична активність дієслова *склеїти* є значно нижчою – здебільшого уживається в тому випадку, коли йдеться про скріплення двох однорідних предметів, напр.: *Я допомагав йому [аптекареві]: склеював картонні коробки, відносив рослини до художника замальовувати...* (М. Дочинець).

Похідні *наклеїти, приклеїти, підклеїти* об'єднані спільним значенням "прикріплювати що-небудь до чогось", яке актуалізує спосіб виконання дії. Проте за кожним з них тяжіє здатність передавати певний відтінок значення, пов'язаний із напрямком виконуваної дії. Дієслово *наклеїти* більшою мірою позначає дію, скеровану зверху на поверхню чогось, напр.: *Та чи знаєш ти, що тобі першому я показав винахід надзвичайної ваги? Ти гадаєш, що це так собі – тям-ляп, наклеїв на папір звукові значки, та й маєш живу мову? А ось бачиш? – штурнув він на стіл списаний формулами зошит* (М. Дашків). Дериват *підклеїти*, навпаки, експлікує дію, виконувану під чим-небудь, зісподу або з вивороту, напр.: *Як і в кімнатах, підлоги яких оформлені штучним паркетом, на ніжках меблів знизу не завадить підклеїти шматки повстяної тканини* (Інтернет-ресурс). Значно рідше цей перфектив уживається тоді, коли йдеться про звичайне лагодження предмета нанесенням клею безвідносно до напрямку скерованої дії, напр.: *Цілий день кипіла робота. Учні підклеїли порвані сторінки, повідтирали намальовані зайві малюнки, одягли обкладинки* (Я. Стельмах). Іноді девербатив *підклеїти* виражає фінитивне темпоральне значення, яке певною мірою поєднується з квантитативним – на позначення недостатньої інтенсивності названої дії, що зумовлено незначним пошкодженням предмета. Такий дериват може супроводжуватися прислівниками міри і ступеня вияву ознаки, напр.: *Злегка підклеїти стару книгу ви можете і самі – це не складе особливих труднощів, а ось відновити практично повністю зіпсовану книгу, ще й в оригінальній палітурці – це вже ціле мистецтво* (Інтернет-ресурс).

Третій девербатив *приклеїти* здебільшого передає дію, пов'язану з вертикальним розташуванням предмета, до якого щось прикріплюють, напр.: *Я приклеїв на стіну чергову роботу* (Л. Дереш). Проте рідше він може позначати дію, напрямок якої детермінують перші два дієслова. До того ж часто конкретизаторами семантики у таких випадках слугують відповідні прислівники "зверху" – "знизу", пор.: *Тепер Террі був поруч зі мною і я міг подивитися, що написано на тому аркуші, який Еміль зверху приклеїв до підлоги, але боявся читати* (Л. Денисенко) і *Із зеленого паперу розміром 3х8 см... вирізуємо*

4 листочки з гострими краєчками та **приклеюємо** знизу до стрічки, яка скріпила стебельця кульбабки (Інтернет-ресурс).

Дещо інший напрямок виконуваної дії виражає перфектив *вклеїти*, утворений за допомогою префікса **в-**. Експлікуючи її завершення, передає додатковий відтінок значення "вправляти, вставляти що-небудь за допомогою клею" (СУМ : І : 697), напр.: *Я порилася в шухляді і знайшла таку [обкладинку] з напівзотлілим написом "Посвідчення", видерла звітти своє посвідчення десятирічної давнини, охайно **вклеїла** потрібне* (І. Роздобудько).

Ще одним виразником фінитивної семантики є префікс **об-/о-**. Його функція залежить від значення вершинного дієслова. Якщо йдеться про вербатив на позначення руху, то формант експлікує просторове значення, зокрема напрямок дії навколо об'єкта з метою впливу на нього [21: 224]. Дещо видозмінюється функція словотворчого засобу, коли вершиною парадигми постають дієслова дії (впливу) на об'єкт, до яких належать слова аналізованої лексико-семантичної групи. Такий префікс в основному виражає значення "охоплення об'єкта дією з усіх боків", пор.: *обклеїти / оклеїти*, напр.: *Щоб було зручніше **обклеювати** двері, знадобляться ножці, викрутка і лобзик* (Інтернет-ресурс). За умови актуалізації просторового чинника виконуваної дії він розвиває здатність передавати семантику поширення її на багато об'єктів, розташованих на певній площі. Іншими словами, фінитивне темпоральне значення поєднується з дистрибутивним як різновидом квантитативного значення, напр.: *А "таке врем'я" позначилось тільки на титаревиx стінах: він, неначе шпалерами, **обклеїв** їх скатертинами керенок вартістю в сорок і двадцять карбованців...* (М. Стельмах).

Дієслово *доклеїти*, що постало за допомогою префікса **до-**, здебільшого виражає нейтральне, позбавлене будь-яких додаткових нашарувань значення "доведення дії до якоїсь межі", напр.: *Ремонт нарешті скінчився. Сьогодні Ви **доклеїли** останні шпалери і вкрутили останні лампочки. Ваше око тішиться новим і свіжим запахом ремонту* (Інтернет-ресурс). Проте рідко цей формант може розвивати додаткові семантичні відтінки, зокрема: 1) завершення повторно виконаної дії, необхідність якої зумовило те, що попередню дію вже було доведено до певної межі, напр.: *Але лист виявився дуже важким, і Наталя Василівна поїхала на Головошиту **доклеїти** другу марку, щоб листа не завернули на півдорозі* (С. Кононенко); 2) завершення дії, зумовленої бажанням доповнити щось чимось з метою зміни якості предмета, напр.: *Ті, з супермаркету, хотіли лише, щоб він [Павел Скорлінський] **доклеїв** всередині кожного екземпляра по три стрічки-закладки різних кольорів* (З перекл. А. Окіс циклу А. Піліп'юка "Хроніки Якуба Вендровича").

Квантитативні модифікації репрезентовано трьома підгрупами. Першу з них формують дієслова, які передають кратність вияву дії. Зокрема деривати на позначення багатократності, повторюваності виконуваної дії зафіксовано у словотвірних парадигмах дієслів *золити, клеїти, крохмалити, смолити, пересолити*. Виразником цього словотвірного значення є префікс **пере-**, пор.: *перезолити, переклеїти, перекрохмалити, пересмолити*, напр.: *Слід тільки освіжити стелю й **переклеїти** шпалери – вони [Марина і Сергій] це зможуть зробити самі* (Р. Самбук); *Човен протікав – потрібно було його **пересмолити*** (Я. Стельмах).

Другу підгрупу складають девербативи, що експлікують ступінь вияву предикативної ознаки. Вони вказують на недостатню, достатню та надмірну інтенсивність. Дієслова з недостатнім ступенем постають за допомогою префіксів **під-** та **при-**, пор.: *підвоцити, підклеїти, підкрохмалити, підлужити, підоліити, приперчити, підпорошити, підсмалити, припорошити, підпудрити, припудрити, прислинити, присмолити, підсолити, присолити, підсурмити* та ін., напр.: *Вишиті лялі, бавовняні вироби після основного прання необхідно злегка **підкрохмалити*** (Інтернет-ресурс); *Ліза **підсолила** салат. Поставивши солянку на місце, скинула на нього [Вадима] сповнений подиву погляд* (В. Хрущак). Формант **під-** у дериватах з актуалізованою спрямованою дією на поверхню об'єкта є водночас виразником місця поширення дії [22: 179], пор.: *підвоцити, підлужити, підпудрити, підсурмити, підсмалити*, напр.: *Він [Кукурузо] ходив по коліна в воді навколо човна і обмацував борти, бурмочучи "Отут треба було б зашпаклювати, а тут **підсмолити**, а цю дошку взагалі замінити"* (В. Нестайко). Значення неповноти вияву дії включає сему "не досягаючи норми", яку експлікує префікс **недо-**. Його функція полягає в оцінці вияву дії відповідно до об'єктивно встановленої норми. Девербатив із такою семантикою виявлено у словотвірній парадигмі дієслова *солити*, пор.: *недосолити*, напр.: *Іноді краще **недосолити** страви, ніж пересолити, для вашого здоров'я це корисніше* (Інтернет-ресурс).

Засобами вираження достатньої інтенсивності є префікси **ви-**, **про-**, рідше **на-**. Реалізуючи загальну семантику "ретельно, ґрунтовно", кожен із цих формантів передає додаткові відтінки значення. Префікс **ви-** вказує на поширеність достатньо інтенсивної дії по певній поверхні, пор.: *видубити, визолити, вилужити, висмолити, висолити, висріблити*, напр.: *На голові мав [Свиридон] стару батькову кепку, якою баба затуляла в комині, – кепку випрала й **визолила**, вона стала, як нова* (Ю. Яновський). Префікс **на-** конкретизує кількісно-оцінне значення "дуже добре, бездоганно діяти на об'єкт", пор.: *напомадити, напудрити*, напр.: *Балабушиха так **напудрила** лице й нарум'янила щоки, що наймички в пекарні почали говорити пошептом: "Що це за кумедія! Наша панія цілий тиждень чорна, а двічі на тиждень стає*

біла, як крейда, та гарна, як писанка. Що то воно за знак?" (І. Нечуй-Левицький). Префікс **про-** визначає якісно-оцінне значення як "наскрізь, ретельно пройняти чимось", пор.: *провоцити, продубити, проклеїти, прокрохмалити, промаслити, прооліти, проолфіти, проперчити, просалити, просмолити, просолити*, напр.: *Витяг [я] човна на берег. І образу заходився лагодити його. До обіду провозився, але всі дірки заново зашпаклював і **просмолив** добряче* (В. Нестайко).

Надмірний ступінь інтенсивності експлікує префікс **пере-**, пор.: *передубити, перекрохмалити, перемаслити, переперчити, пересалити, пересолити* та ін., напр.: *Сьогодні Єва тричі **пересоловила** механізаторський борщ, кілька разів у неї пригоряла смаження і падав хліб зі столу...* (В. Яворівський). Значно рідше, зокрема у відсубстантивних дієсловах із семантикою "обприскуючи речовиною, напахувати", виразником надмірної інтенсивності слугує конфікс **на- ... -ся**, пор.: *наодеколонитися, напарфумитися*, напр.: *Толя гарно приготувався: викупався в іржавій ванні, що робив узагалі-то нечасто, виголився, рясно **наодеколонився** старим Шипром* (О. Ганзенко).

Вербативи третьої підгрупи квантитативних модифікацій позначають спрямованість дії на велику кількість об'єктів. Розподільні, або так звані дистрибутивні, дієслова утворюються за допомогою префіксів **пере-, по-, ви-, роз-**. Використання кожного з формантів детерміноване особливостями актуалізації того чи того чинника у вираженні семантики. Зокрема префікс **пере-** акцентує увагу на черговості поширення дії на кожен об'єкт зокрема, пор.: *передубити, переклеїти, перекрохмалити, перемаслити, пересмолити, пересолити*, напр.: *Робота не з легких – потрібно **перепрати** сестринські халати, **перекрохмалити** куртки санітарів і все це **перепрасувати**, **видати** і **скласти** одягу після прогулянок* (В. Рубан). Натомість форманти **по-** та **роз-** актуалізують кількість об'єктів, на які поширюється дія, пор.: *поклеїти, посмолити, розклеїти*, напр.: *Налагодились козаки в похід-дорогу далеко. **Посмолити** байдаки, **наготували** харчів, **узяти** військовий ризикун (П. Супруненко); **Власниця** цього кафе **розклеїла** оголошення про вакансії кухаря* (Інтернет-ресурс).

Дериват *виклеїти*, утворений за допомогою префікса **ви-**, перебуваючи у площині модифікаційних значень, виражає семантику всеохопленості з відтінком інтенсивного виконання дії, напр.: *Австрійськими кронами Чорнота нібито **виклеїв** стіни чернечої келії, де він тоді мешкав, реставруючи ікони в Святоюрському храмі* (Р. Андріяшик). Рідше цей перфектив зосереджує увагу більшою мірою не на способі чи напрямку виконання дії, а на самому процесі створення об'єкта, напр.: *Я люблю **роздивлятися** світлини, **тримаючи** їх в руках. Цей альбом я **виклеїла** сама дуже давно* (І. Роздобудько). Така видозміна семантики дає підстави говорити про здатність префікса **ви-** у другому випадку більшою мірою виражати модифікаційно-мутаційне значення.

Результативні модифікації представлено дериватами, утвореними за допомогою префікса **на-**, пор.: *навоцити, надубити, наканіфолити, накрохмалити, налужити, наоліти, наперчити, напорошити, насмолити, насолити*. Результативне значення є невіддільне від нагромаджувального (кумулятивного) [23: 72], що особливо увиразнено, коли йдеться про дієслова конкретної фізичної дії, до яких належить аналізована група вербативів. У межах цих модифікацій виокремлюємо словотвірне значення "досягти результату приготування чогось у якій-небудь кількості", зокрема: 1) продуктів харчування, пор.: 1) *наоліти, наперчити, насолити* тощо, напр.: – *Пане Дмитре, люди, **притягнуті** мною за допомогою челядинців, **наловили** по річках та ставках риби й **насолили*** (А. Чайковський); 2) предметів побутового вжитку, пор.: *навоцити, наканіфолити, накрохмалити, налужити, насмолити* тощо, напр.: *Заки ... **хазяйка накрохмалила** йому [Безбородькові] **перед** сорочки, **заки** **дібрав** краватку, **минуло** майже **три години*** (Ірина Вільде).

Окрім перфективів, до вербальної зони деяких дієслів належать деривати, сформовані за допомогою постфікса **-ся**. Постфікс **-ся** в сучасній українській мові виконує дві функції: словозмінну, тобто служить засобом вираження пасивного значення у предикатах стану, що постали від предикатів дії, та словотвірну, тобто вживається для утворення дієслів з новим лексичним значенням. Відсубстантивні дієслова, у яких формант **-ся** є засобом вираження пасивного стану, з огляду на належність граматичної категорії до словозмінних перебувають поза межами словотвірної парадигми. Натомість загальне значення, яке властиве усім дієслівним утворенням зі словотвірною, або, за Р. Михайлик, словотвірно-граматичною функцією афікса **-ся**, – це "зосередженість, замкнутість дії на суб'єкті, що виступає носієм предикатної ознаки" [24: 8], пор.: *одеколонитися, парфумитися, помадитися, пудритися*, напр.: *Ганько **ввійшов** у приймальню – **секретарка пудрилась**, **милуючись** у люстерко* (Б. Харчук).

Ад'єктивну зону репрезентовано девербативами із суфіксом **-льн-**. Більшість віддієслівних прикметників становить "стислі, сконденсовані одиниці, сформовані на основі конструкцій із відношенням мети" [22: 149], а отже, виражає словотвірне значення "призначений для дії (впливу) тією чи тією речовиною на об'єкт", пор.: *воцильний, дубильний, клеїльний, смолильний, солильний, срібильний*, напр.: *Підкіркова **цвіль** може бути **спричинена** **перекосом** **кришок** **сирних** **форм** **при** **пресуванні**, **недбалим** **укладанням** **сирів** в **солильний** **басейн** **тощо*** (Інтернет-ресурс). Рідше деривати із суфіксом **-льн-** позначають словотвірне значення "стосовний до дії тією чи тією речовиною на об'єкт", пор.: *золильний*, напр.: *У міру **накопичення** в **золильному** **відсіку** **золи** **звільняти** **його** **впродовж** **всієї** **зміни*** (З інструкції).

Девербатив *клеїльний* реалізує обидва значення, пор.: **Клеїльний** *прес застосовується при виробництві писальних, друкарських, технічних, мішкових і ін. видів паперів, а також тарних картонів з покривними шарами* (Інтернет-ресурс) і *Коли робота виконується у великих розмірах, проведення клеїльних робіт механізується* (СУМ : IV : 177).

Висновки. Отже, типову словотвірну парадигму відсубстантивних дієслів зі словотвірним значенням "обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною", утворених за допомогою суфікса **-и/-ї-**, складають три словотвірні зони – субстантивна, вербальна і ад'єктивна. Перша і третя зони заповнені помірно: субстантивна – семантичними позиціями "опредметнена дія" та "суб'єкт дії", ад'єктивна – "призначений для дії (впливу) тією чи тією речовиною на об'єкт". Значно повнішою і різноманітнішою постає вербальна зона. Її формують деривати темпоральних, квантитативних та результативних модифікацій. Серед *темпоральних* виокремлюємо похідні зі словотвірним значенням "завершення виконання дії", яке різні вершинні дієслова реалізують за допомогою різної кількості словотвірних засобів, що відповідно засвідчує глибину семантичних позицій таких словотвірних парадигм. *Квантитативні* модифікації репрезентовано словотвірними значеннями: "багатократність, повторюваність виконаної дії", "недостатній ступінь інтенсивності виконаної дії", "достатній ступінь інтенсивності виконаної дії", "надмірний ступінь інтенсивності виконаної дії", "розподільність виконаної дії на велику кількість об'єктів". Модифікації *результативного* характеру представлено словотвірним значенням "досягти результату приготуванням чогось у якій-небудь кількості".

Повною мірою реалізувало семантичні позиції лише дієслово *солити*, пор.: **солити** – *соління, солільник, солільний, засолити, досолити, посолити, обсолити, пересолити, підсолити, присолити, недосолити, висолити, просолити, насолити*. Континуум дериваційних значень дієслів *клеїти, смолити* та *крохмалити* не заповнено однією семантичною позицією: "надмірний ступінь інтенсивності виконаної дії" (вербальна зона) – у словотвірних парадигмах вербативів *клеїти* та *смолити*, пор.: **клеїти** – *клеєння, клеїльний, клеїльник, клеїльний, вклеїти, виклеїти, доклеїти, заклеїти, наклеїти, надклеїти, обклеїти, оклеїти, підклеїти, приклеїти, склеїти, переклеїти, проклеїти, поклеїти, розклеїти*; **смолити** – *смолення / смоління, смолільник, смолільний, засмолити, обсмолити, осмолити, досмолити, пересмолити, підсмолити, присмолити, висмолити, просмолити, пересмолити, посмолити, насмолити*; "призначений для дії (впливу) тією чи тією речовиною на об'єкт" (ад'єктивна зона) – у словотвірній парадигмі дієслова *крохмалити*, пор.: **крохмалити** – *крохмалення, крохмаленький, покрохмалити, перекрохмалити, підкрохмалити, прокрохмалити, накрохмалити*. Решта ж вершинних дієслів мають парадигми з нереалізованими трьома і більше значеннями.

Належність похідної одиниці до певної словотвірної зони зумовлює її спосіб творення. Субстантиви та ад'єктиви утворені суфіксацією, тоді як вербативи – префіксацією, рідше конфіксацією та постфіксацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Грещук В. Розділ І. Теоретичні засади основоцентричної дериватології / Василь Грещук // [Грещук В. В., Бачкур Р. О. та ін.] // Нариси з основоцентричної дериватології / [за ред. Василя Грещука]. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – С. 6–38.
2. Кушлик О. П. Специфіка структури та семантики словотвірних парадигм відприкметникових інхоативних дієслів / Оксана Кушлик // Українська мова. – 2012. – № 4. – С. 56–67.
3. Кушлик О. П. Словотвірні параметри есивних дієслів зі значенням фізичного стану суб'єкта / Оксана Кушлик // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : [зб. наук. праць] / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 648–649 : Слов'янська філологія. – С. 288–291.
4. Кушлик О. Дериваційний потенціал відприкметникових каузативних параметричних дієслів / Оксана Кушлик // Spheres of Culture. – Lublin, 2012. – Vol. 1. – S. 176–185.
5. Kushlyk O. Derivation potential of motivated by adjectives verbs of mental state of the subject in the Ukrainian language / Oksana Kushlyk // Management and Education. Humanities and Social Sciences. Academic Journal. University "Prof. Dr. Assen Zlatarov". – Burgas, 2013. – Vol. IX (4). – P. 71–78.
6. Кушлик О. П. Вербальна зона словотвірної парадигми предметних дієслів-ономатопів / Оксана Кушлик // Мовознавчий вісник : [зб. наук. праць] / МОНМС України Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького / [відп. ред. Г. Мартинова]. – Черкаси, 2012. – Вип. 14–15. – С. 159–167.
7. Валюх З. О. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : [монографія] / Валюх Зоя Орестівна. – К. ; Полтава : АСМІ, 2005. – 356 с.
8. Городенська К. Г. Структура відіменних дієслів / К. Г. Городенська, М. В. Кравченко // Словотвірна структура слова (відіменні деривати). – К. : Наук. думка, 1981. – С. 20–108.
9. Юрчук Л. А. Суфіксальний дієслівний словотвір / Л. А. Юрчук // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С.171–210.
10. Юрчук Л. А. Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові / Л. А. Юрчук. – К. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 100 с.
11. Чемерис К. Г. Дієслівні основи іменного походження в українській мові / К. Г. Чемерис // Мовознавство. – 1973. – № 6. – С. 26–33.

12. Штанденко У. М. Відіменний суфіксальний словотвір дієслів у староукраїнській мові XIV – XVIII ст. / Уляна Штанденко. – К. : Інститут української мови НАН України, 2008. – 208 с.
13. Городенська К. Г. Префіксально-суфіксальний словотвір / К. Г. Городенська // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 285–313.
14. Топіха В. А. Множинність словотвірної мотивації дієслів у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / В. А. Топіха. – Київ, 1998. – 17 с.
15. Федурко М. Ю. Морфологія відіменникового словотворення / М. Ю. Федурко. – К. ; Дрогобич : Вимір, 2003. – 271 с.
16. Зюзькіна Г. М. Морфологічні особливості відсубстантивних дієслів іншомовного походження / Г. М. Зюзькіна // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) : [у 5-ти частинах]. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2008. – С. 233–236.
17. Кочерга Г. В. Мотивація відіменникових дієслів у сучасній українській мові (когнітивно-ономасіологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Г. В. Кочерга. – Черкаси, 2003. – 20 с.
18. Ярмоленко Г. А. Віддієслівні іменники української мови в когнітивно-ономасіологічному аспекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Г. А. Ярмоленко. – Одеса, 2008. – 20 с.
19. Лагута Т. М. Семантико-типологічна характеристика відсубстантивних дієслів сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Т. М. Лагута. – Харків, 2003. – 20 с.
20. Земская Е. А. О парадигматических отношениях в словообразовании / Е. А. Земская // Русский язык : Вопросы его истории и современного состояния. Виноградовские чтения I – VIII]. – М. : Наука, 1978. – С. 63–77.
21. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / С. О. Соколова. – К. : Наук. думка, 2003. – 283 с.
22. Безпояско О. К. Морфеміка української мови / Олена Безпояско, Катерина Городенська ; АН УРСР, Ін-т мовознавства. – К. : Наук. думка, 1987. – 211 с.
23. Сидоренко Т. М. Семантичні засади виділення дієслів зі значенням кількісної характеристики дії або стану / Т. М. Сидоренко // Проблеми граматики і лексикології української мови : [зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова] / [відп. ред. А. П. Грищенко]. – К. : НПУ, 2002. – С. 71–85.
24. Михайлик Р. П. Семантико-граматична структура дієслів на -ся в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Р. П. Михайлик. – Київ, 1995. – 16 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Greshchuk V. Rozdil 1. Teoretychni zasady osnovotsentrychnoyi deryvatolohiyi [Theoretical Bases of the Stem-Centered Derivatology] / [Greshchuk V. V., Bachkur R. O. ta in.] // Narisy z osnovotsentrychnoyi deryvatolohiyi [Essays on the Stem-Centered Derivatology] / [za red. Vasylyya Greshchuka]. – Ivano-Frankivsk : Misto NV, 2007. – S. 6–38.
2. Kushlyk O. P. Spetsyfika struktury ta semantyky slovotvirnykh paradyhm vidpryketnykovykh inkhoatyvnykh diyestiv [Specific Character of the Structure and Semantics of Derivative Paradigms of Inchoative Verbs Motivated by Adjectives] / Oksana Kushlyk // Ukrayins'ka mova [Ukrainian Language]. – 2012. – № 4. – S. 56–67.
3. Kushlyk O. P. Slovtvirni parametry esyvnykh diyestiv zi znachenniam fizychnogo stanu subjekta [The Word-Building Categories of Essivial Deadjectival Verbs, which Mark the Person's Physical State in the Ukrainian Language] / Oksana Kushlyk // Naukovyy visnyk Chernivets'koho natsionalnoho universytetu imeni Yuriya Fed'kovycha : [zb. nauk. prats'] / [nauk. red. B. I. Bunchuk]. – Chernivtsi : Chernivets'kyi nats. un-t, 2012. – Vyp. 648–649 : Slov'yanska filologiya. – S. 288–291.
4. Kushlyk O. P. Deryvatsynnyy potentsial vidpryketnykovykh kauzatyvnykh parametrychnykh diyestiv [Derivative Potential of Causative Parametric Verbs Formed from Adjectives in the Ukrainian Language] / Oksana Kushlyk // Spheres of Culture. – Lublin, 2012. – Vol. 1. – S. 176–185.
5. Kushlyk O. Derivation potential of motivated by adjectives verbs of mental state of the subject in the Ukrainian language / Oksana Kushlyk // Management and Education. Humanities and Social Sciences. Academic Journal. University "Prof. Dr. Assen Zlatarov". – Burgas, 2013. – Vol. IX (4). – P. 71–78.
6. Kushlyk O. P. Verbal'na zona slovotvirnoyi paradygmy predmetnykh diyestiv-onomatopiv [The Verbativ Zone of the Word-Formative Paradigm of Object Verbs-Onomatops] / Oksana Kushlyk // Movoznavchyy visnyk [Linguistic Journal] : [zb. nauk. prats'] / MONMS Ukrainy Cherkas'kyi natsional'nyy universytet im. B. Khmel'nyts'kogo / [vidp. red. G. Martynova]. – Cherkasy, 2012. – Vyp. 14–15. – S. 159–67.
7. Valyukh Z. O. Slovtvirna paradyhmatyka imennyka v ukrayins'kiy movi [Derivative Noun Paradigms in Ukrainian] : [monografiya] / Valyukh Zoya Orestivna. – K. ; Poltava, ASMI, 2005. – 356 s.
8. Horodenska K. H. Struktura vidimennykh diyestiv [Structure of Substantivized Verbs] / K. H. Horodenska, M. V. Kravchenko // Slovtvirna struktura slova (vidimenni deryvaty). – K. : Nauk. dumka, 1981. – S. 20–108.
9. Yurchuk L. A. Sufiks'al'nyy diyestivnyy slovotvir [Suffixal Verb Derivation] / L. A. Yurchuk // Slovtvir suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Word-Formation of Ukrainian Literary Language]. – K. : Nauk. dumka, 1979. – S. 171–210.

10. Yurchuk L. A. Pytannya sufiksāl'noho slovotvorennya diyesliv u suchasniy ukrayins'kiy movy [Questions of the Suffixal Derivation of Verbs in the Modern Ukrainian Language] / L. A. Yurchuk. – K. : Vyd-vo AN URSSR, 1959. – 100 s.
11. Chemerys K. H. Diyeslivni osnovy imennoho pokhodzhennya v ukrayins'kiy movi [Verbal Stem Nominal Origin in the Ukrainian Language] / K. H. Chemerys // Movoznavstvo [Linguistics]. – 1973. – № 6. – S. 26–33.
12. Shtandenko U. M. Vidimenny sufiksāl'nyy slovotvir diyesliv u staroukrayins'kiy movi XIV – XVIII st. [The Denominative Suffixal Word-Formation of Verbs in the Old Ukrainian Language of the XIV – XVIII-th Centuries] / Ulyana Shtandenko. – K. : Instytut ukrayins'koyi movy NAN Ukrayiny, 2008. – 208 s.
13. Horodens'ka K. H. Prefiksāl'no-sufiksāl'nyy slovotvir [Suffixal and Prefixal Derivation] / K. H. Horodens'ka // Slovotvir suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Word-Formation of the Modern Ukrainian Literary Language]. – K. : Nauk. dumka, 1979. – S. 285–313.
14. Topikha V. A. Mnozhyhnyist' slovotvirnoyi motyvatsiyi diyesliv u suchasniy ukrayins'kiy movi [The Plurality of the Verbal Derivative Motivation in the Modern Ukrainian Language] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Ukrayins'ka mova" / Topikha V. A. – Kyiv, 1998. – 17 s.
15. Fedurko M. Yu. Morfonolohiya vidimennykovoho slovotvorennya [Morphology of Word-Building of Nouns in the Modern Ukrainian Language] / M. Yu. Fedurko. – K. ; Drohobych : Vymir, 2003. – 271 s.
16. Zyuz'kina H. M. Morfonolohichni osoblyvosti vidsubstanyvnykh diyesliv inshomovnoho pokhodzhennya [Morphological Features of Substantivized Verbs of the Foreign Origin] / H. M. Zyuz'kina // Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni V. Vynnychenka [Scientific Notes of Kirovograd V. Vynnychenko State Pedagogical University]. – Seriya : Filolohichni nauky (movoznavstvo) : [u 5-ty chastynakh]. – Kirovohrad : RVV KDPU imeni V. Vynnychenka, 2008. – S. 233–236.
17. Kocherha H. V. Motyvatsiya vidimennykovykh diyesliv u suchasniy ukrayins'kiy movi (kohnityvno-onomasiolohichnyy aspekt) [The Motivation of Substantivized Verbs in the Modern Ukrainian Language (the Cognitive-Onomasiological Aspect)] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Ukrayins'ka mova" / H. V. Kocherha. – Cherkasy, 2003. – 20 s.
18. Yarmolenko H. A. Viddiyeslivni imennyky ukrayins'koyi movy v kohnityvno-onomasiolohichnomu aspekti [Verbal Nouns in the Ukrainian Language through the Cognitive Onomasiological Aspect] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Ukrayins'ka mova" / H. A. Yarmolenko. – Odessa, 2008. – 20 s.
19. Lahuta T. M. Semantyko-typolohichna kharakterystyka vidsubstanyvnykh diyesliv suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Semantico-Typological Characteristics of Denominative Verbs in the Modern Ukrainian Language] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Ukrayins'ka mova" / T. M. Lahuta. – Kharkiv, 2008. – 20 s.
20. Zemskaya E. A. O paradigmaticheskikh otnosheniyyakh v slovoobrazovanii [About Paradigmatic Relations of Word-Formation] / E. A. Zemskaya // Russkiy yazyk : Voprosy ego istorii i sovremennoho sostoyaniya. Vinogradovskie chteniya I [Russian Language : Questions of its History and Modern Condition. Vinogradovskie Readings I – VIII]. – M. : Nauka, 1978. – S. 63–77.
21. Sokolova S. O. Prefiksāl'nyy slovotvir diyesliv u suchasniy ukrayins'kiy movi [The Prefixal Derivation of Verbs in the Modern Ukrainian Language] / S. O. Sokolova – K. : Nauk. dumka, 2003. – 283 s.
22. Bezpoyasko O. K. Morfemika ukrayins'koyi movy [Morfemika of Ukrainian Language] / Olena Bezpoyasko, Kateryna Horodens'ka ; AN URSSR, In-t movoznavstva. – K. : Nauk. dumka, 1987. – 211 s.
23. Sydorenko T. M. Semantychni zasady vydilennya diyesliv zi znachennyam kil'kisnoyi kharakterystyky diyi abo stanu / T. M. Sydorenko // Problemy hramatyky i leksykolohiyi ukrayins'koyi movy [Grammar and Lexicology Issues of the Ukrainian Language] : [zb. nauk. prats' NPU imeni M. P. Drahomanova] / [vidp. red. A. P. Hryshchenko]. – K. : NPU, 2002. – S. 71–85.
24. Mykhaylyk R. P. Semantyko-hramatychna struktura diyesliv na -sya v suchasniy ukrayins'kiy movi [Semantic and Grammatical Structure of Verbs on -sya in the Modern Ukrainian Language] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Ukrayins'ka mova" / R. P. Mykhaylyk. – Kyiv, 1995. – 16 s.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

1. ВТС – Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – K. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2009. – 1736 с.
2. СУМ – Словник української мови в 11-ти тт. – K. : Nauk. dumka, 1970 – 1980.

Маєтріал надійшов до редакції 11.06. 2014 р.

Кушлик О. П. Дери́вационный потенциал отсубстантивных глаголов со значением "обрабатывать объект веществом, названным мотивирующим существительным".

В статье исследован деривационный потенциал отсубстантивных глаголов со значением "обрабатывать объект веществом, названным мотивирующим существительным". Выяснено, что типичную словообразовательную парадигму формируют три словообразовательных зоны – субстантивная, вербальная и адъективная. В пределах каждой зоны установлен континуум словообразовательных значений дериватов, определён набор словообразовательных средств для их реализации, обозначена глубина семантических позиций, прослежена способность некоторых дериватов выражать дополнительные семантические оттенки.

Ключевые слова: словообразовательная парадигма, словообразовательная зона, словообразовательное значение, словообразовательный формант, производная основа, семантическая позиция, отсубстантивный глагол, дериват, вербатив, deverбатив, перфектив.

Kushlyk O. P. The Derivational Potential of Substantivized Verbs with the Semantics "to Process the Object with the Substance Named by the Word-Forming Noun".

The elucidation of the motivational stem role in the derivational processes has acquired the big popularity in the Ukrainian linguistics. The solution of these tasks has become possible within the frameworks of the recently emerged approach, which places the stem formation in the centre of its study, the so-called stem-centered approach, which aims to identify and describe the word-building capability of formative words of different lexico-grammatical categories. The indicator of the derivational potential of the analyzed initial word is its word-building paradigm – a complex system-forming unit, which comprises a set of derivatives of the same degree of formation, united with the sameness of the formative stem and contrary by word-building formants. In the Ukrainian Studies, the word-building capability of adjectives and nouns has been researched already on the basis of the word-building paradigm structure and semantics analysis. The adherents of the stem-centered approach cannot disregard the verb as one of the most difficult word classes. In the article we investigate the derivational potential of substantivized verbs with the semantics "to process the object with the substance named by the word-forming noun" with -u-(-mu)/-ī(-mu). It was cleared out that the typical word-forming paradigm was formed of three word-building zones – substantive, verbal and adjective. Within each zone the continuum of word-building derivatives is distinguished, a set of word-building devices for their realizations is determined; abilities of some of them to express additional semantic meanings are traced.

Key words: word-building paradigm, word-building zone, word-building meaning, word-building formant, derivative stem, semantic seat, substantivized verb, derivate, verbative, deverbative, perfective.